

РОЗДІЛ 3 РОМАНСЬКІ МОВИ

УДК 811.133.1'373.611

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.31.18>

КОЛЬОРОКОНЦЕПТ BLANC, BLANCHE В НОМІНАТИВНИХ МОДЕЛЯХ ФРАНЦУЗЬКИХ КОМПОЗИТИВ: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АНАЛІЗ

BLANC, BLANCHE COLOR-TERM IN THE NOMINATIVE MODELS OF FRENCH COMPOUNDS: COGNITIVE LINGUISTIC ANALYSIS

Філатова К.О.,

*orcid.org/0000-0002-9437-4382**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри перекладу**Державного вищого навчального закладу «Приазовський державний технічний університет»*

У статті досліджуються лінгвокогнітивні засади творення французьких композитів, до складу номінативної структури яких входить кольороконцепт blanc/blanche. Метою статті є дослідження лінгвокогнітивних механізмів утворення композитів французької мови із кольороконцептом blanc/blanche на різних кроках формальної та концептуальної деривації.

У розвідці представлено методіку лінгвокогнітивного аналізу композитів французької мови із кольороназвою blanc/blanche. Зокрема, надано детальний перелік послідовних кроків, необхідних для реалізації лінгвокогнітивного аналізу колоративних композитів досліджуваної мови.

У висновках підсумовано результати лінгвокогнітивного аналізу композитів французької мови із кольороназвою blanc/blanche, й відповідно, визначено риси, характерні для номінативних процесів французької мови. Таким чином, можна стверджувати, що композити французької мови, до складу яких входить кольороназва blanc / blanche представлені достатньо великою кількістю номінативних одиниць. Це може бути обумовлено важливістю даної кольороназви для представників франкомовного світу та первинністю її концептуалізації і, відповідно, присутністю у досліджуваній мові достатньо великого об'єму складних номінативних одиниць із вищезазначеною кольороназвою у своєму складі. Композити французької мови із blanc / blanche кольором-онтологічною ознакою предмета у складі їх внутрішньої форми, в основному представляють артефакти, їжу, тварин та рослини; рідше – природні об'єкти, людину, одяг та місце (територію).

Дослідження виявило найбільше за кількістю композитів французької мови із кольороназвою blanc / blanche із прямими значеннями, які утворюються на першому кроці формальної та концептуальної деривації. Другий та третій кроки формальної та концептуальної деривації застосовуються у три рази рідше, однак мають місце при утворенні композитів французької мови із кольороназвою blanc / blanche із переносними значеннями шляхом метонімічних та метафоричних зсувів. При метонімічних зсувах частіше зустрічаються базисні пропозиціональні схеми партитивності, власності та каузації, рідше – інклюзивності та контактної дії. При метафоричних зсувах задіяна компаративна базисна пропозиціональна схема подібності. Французькі композити із символічними значеннями кольороконцепту blanc / blanche у своєму складі представлені незначною кількістю.

Ключові слова: композити із кольороназвою blanc / blanche, домен, базисні пропозиціональні схеми, номінативна одиниця, лінгвокогнітивний аналіз, номінативна модель, метонімічні та метафоричні зсуви, формальна та концептуальна деривація.

The article studies the cognitive linguistic foundations for coining French compounds whose naming structure includes the blanc/blanche color-concept. The main goal of the article is to study the cognitive linguistic mechanisms of the formation of French compounds with the blanc/blanche color-concept at different steps of formal and conceptual derivation. The research represents the methodology of cognitive linguistic analysis of French compounds with blanc/blanche color-term. In particular, a detailed list of sequential steps necessary for the implementation of the cognitive linguistic analysis of compounds with color-term under study is given.

The conclusions represent the results of the cognitive linguistic analysis of French compounds with blanc/blanche color-term, and accordingly, the characteristic features of the naming process of French language. Thus, we have discovered that French compounds with blanc / blanche color-term are represented by a large quantity of nominative units of such kind. This fact may testify of the importance of blanc / blanche color-term for the representatives of French-speaking world and the primacy of blanc / blanche color conceptualization, and accordingly, the existence of compounds with blanc / blanche color-term in French language. French compounds with blanc / blanche color-ontological property of an object in their inner form represent mainly artefacts, food, animals and plants; rarely – natural objects, man, clothes and place.

The research has shown that the largest number of French compounds with blanc / blanche color-term express the direct meaning formed at the first step of formal and conceptual derivation. The second and third steps of formal and con-

ceptual derivation are used three times less in the formation of French compounds with blanc / blanche color-term with figurative meanings by metonymic and metaphorical shifts. In metonymic shifts the most productive basic propositional schemas are the part-whole, the ownership and causation schemas; the basic propositional schemas of inclusiveness and contact action are less productive. In case of metaphorical shifts the basic propositional schema of likeness is employed. French compounds with the symbolic meaning of blanc / blanche color concept are represented in a small quantity.

Key words: compounds with blanc / blanche color-term, domain, basic propositional schemas, nominative unit, cognitive linguistic analysis, naming model, metonymic and metaphorical shifts, formal and conceptual derivation.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, і на які спирається автор. Дослідженням складних слів на матеріалі різних мов вже здавна займались провідні вчені [19; 24; 17; 5; 25]. Не минули дослідження складних слів й французьку мову [18; 23], в якій словоскладання вважається достатньо продуктивним способом творення нової лексики.

Підсумовуючи дослідження складних слів, можна узагальнити їх таким визначенням: «Складні слова, або композити, включають дві або більше основ, що, завдяки цільнооформленості, набувають семантичної цілісності та структурної злитості і функціонують у реченні як морфологічне ціле, як самостійна лексична одиниця» [19, с. 134; 24, с. 11]. Вважається, що цільнооформленість є основною ознакою, яка вирізняє складне слово з-поміж інших мовних одиниць, зокрема словосполучень та речень. Існують фонетичні, орфографічні, морфологічні, синтаксичні та семантичні ознаки цільнооформленості.

У багатьох мовах присутні композити, однією зі складників яких виступає кольороназва. Вважається, що «група кольорів у різних мовах є системною групою, оскільки вона структурно організована. Системність виявляється і в участі кольороназв у номінативних процесах, зокрема у творенні композитів, різних мов. Системність творення складних слів із компонентом-кольороназвою має лінгвокогнітивне підґрунтя: вона залежить від системи позначених композитами понять, їхньої організації у мисленні» [10, с. 30].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Серед досліджень французької мови, присвячених кольороназвам [8, с. 121–123; 6, с. 64–68], зокрема у складі фразеологічних одиниць [3, с. 79–81], невисвітленим залишається дослідження колоративів французької мови, які входять до номінативної структури композитів. Також, спостерігається брак лінгвокогнітивних досліджень композитів французької мови із кольороназвами, які були б націлені на пояснення самого механізму утворення таких номінативних одиниць.

І хоча процедура лінгвокогнітивного студювання композитів із кольороназвами успішно розроблена і вже застосована нами як на матеріалі окремих мов [11; 12; 13], так і у порівняльному аспекті [10; 14], на матеріалі французької мови ніколи не застосовувалась раніше, що й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання) та визначення методів дослідження. Метою статті є дослідження лінгвокогнітивних механізмів утворення композитів французької мови із кольороконцептом *blanc/blanche* на різних кроках формальної та концептуальної дери-вації. Для досягнення мети необхідно вирішити наступні **завдання**: підсумувати характерні риси композитів із кольороназвою *blanc/blanche* для досліджуваної мови; узагальнити відомості щодо кольороназви *blanc/blanche*, зокрема визначити її етимологічне та символічне значення, які частково представлені в номінативній структурі композитів французької мови; розробити методику лінгвокогнітивного аналізу для композитів французької мови із кольороназвою *blanc/blanche*; застосувати розроблену процедуру аналізу для: визначення типовості композитів із кольороназвою *blanc/blanche* для французької мови; виявлення особливостей формування прямих та переносних значень композитів із кольороназвою *blanc/blanche*; установлення типів номінативних процесів, характерних для творення композитів досліджуваної мови; дослідження залученості базисних пропозиціональних схем до номінативних процесів французької мови; визначення наявності композитів із кольороназвою *blanc/blanche*, в яких колір у складі їх номінативної структури має символічне значення.

В нашому дослідженні при відборі композитів із кольороназвою *blanc/blanche* із лексикографічного джерела французької мови *Larousse Français-Ukrainien dictionnaire*, ми орієнтувались на критерії цільнооформленості складних слів, переважно орфографічного та семантичного. За орфографічною ознакою композити французької мови із кольороназвою *blanc/blanche* мають, в основному, окрему форму написання, наприклад «*noir blanc* [2, с. 636] – світлошкірий негр, *saule blanc* [2, с. 848] – біла верба, *lumière blanche*

[2, с. 566] – біле світло». За цією ж ознакою в результаті вибірки виявлено композити французької мови із кольороназвою *blanc/blanche*, які мають дефісне написання, наприклад «*blanc-bec* [2, с. 102] – *nm fam & péj* молокосос, шмаркач, щеня».

«Семантичний критерій ідентифікації композитів застосовувався за умови окремого написання мовної одиниці. За семантичним критерієм, значення складного слова може відрізнятися від значення схожого словосполучення завдяки появі у складного слова деяких додаткових характеристик або зовсім іншого значення» [Філатова 2018а, с. 39]. Такими композитами у нашому дослідженні виступають: «*page blanche* [2, с. 673] – чиста сторінка, *naine blanche* [2, с. 632] – білий карлик (про зірку), *bulletin blanc* [2, с. 127] – незаповнений бюлетень».

Практично усі обрані в результаті дослідження композити із кольороназвою *blanc/blanche* утворені за моделлю «Іменник + Прикметник», де прикметником виступає назва кольору, а іменником – назва предмета, наділеного цим кольором, наприклад «*ours blanc* [2, с. 668] – білий ведмідь, *chêne blanc* [2, с. 167] – білий дуб, *pain blanc* [2, с. 673] – білий хліб». Однак, зустрічаються поодинокі випадки моделі «Прикметник + Іменник», наприклад «*Blanche-Neige* [2, с. 102] – Білосніжка; *blanc-étoc, blanc-estoc* [2, с. 102] – суцільне вирубування (лісу)». Композити із колоративним компонентом *blanc/blanche* характеризуються як ендосентричністю (наявністю названого поняття), наприклад «*baleine blanche* [2, с. 84] – білий кит», так і екзоцентричністю (композити не містять названого поняття), наприклад «*les blouses blanches* [2, с. 105] – лікарі».

Для дослідження французьких композитів із кольороназвами у складі їх номінативної структури, ми першочергово обрали кольороназву *blanc/blanche*, оскільки, спираючись на дослідження всесвітньо-відомих вчених Б. Берліна та П. Кея [15], зазначений колір з'явився на першій щаблі становлення основних кольорів, що характерно для багатьох мов світу, зокрема й для французької. Кольороконцепт *blanc/blanche* асоціюється із певними ознаками онтологічних об'єктів, що засвідчує етимологія даного колоративу. Згідно з одним із джерел кольороназва *blanc, blanche* походить від «германської, зокрема німецької «*blank*», що позначає «порожній» [22]. Відповідно до іншого етимологічного словника кольороназва *blanc* «дагується 12 ст. та бере початок від франкського *white, brilliant* (білий, блискучий, яскравий), нім. *blank* (пустий), які замінили

лат. *albus* (білий) та використовувалось для позначення таких слів як «світанок, глід», тобто чогось світлого, білого [16, с. 92]. Етимологічні корені колоративу *blanc/blanche* (білий) безумовно вплинули на формування його символічних значень.

Стосовно символіки кольороконцепту *blanc/blanche* (білий), можна сказати, що вона має позитивну, нейтральну та негативну конотації. Щодо позитивної символіки кольороконцепту *blanc/blanche* (білий) у франкомовній картині світу можна відмітити його зв'язок із патріотизмом, монархією, королівською владою. «Цікаві колізії відбулися із «білим» під час Столітньої війни. Спочатку Жанну д'Арк називали у Франції *білою, чистою* дівою. Вона стала символом патріотичного опору французів. Трохи пізніше, 1498 року, до влади прийшла орлеанська династія королів, і у них білий прапор вважався фамільним. Потім французьким прапором стає біле полотно з ліліями. Починаючи із цієї французької історії, білий колір з часом стає символом монархії, тобто монархи починають себе асоціювати з білим. Роялісти називали себе білими. Сьогодні білий колір є однією із трьох смуг французького прапору» [9]. Також, *blanc/blanche* (білий) стає символом чистоти, невинності. «У 1559 році Марія Стюарт – королева Франції – вперше виходила заміж. Її улюбленим кольором був білий, тому вона й одягла сукню такої барви. Після цієї події цей колір став кольором наречених. Білий – колір невинності, світла, доброти та чистоти» [7]. З огляду на таке етимологічне значення кольороконцепту *blanc/blanche* (білий) як «порожній, пустий» [22], маємо негативні асоціації, пов'язані із цим кольором, як будь-чим безрезультатним, відсутнім, порожнім, марним. Тут *blanc/blanche* (білий) може вказувати навіть не на колір, а на відсутність будь-чого, порожнечу. Нейтральна символіка кольороконцепта *blanc/blanche* (білий) актуалізується у прямих значення цього колоративу, коли позначає саме «білий» колір, як якісну характеристику будь-чого. Етимологія та символіка значень французького колоратива *blanc/blanche* (білий) представлена в номінативній структурі досліджуваних композитів, які у нашій статті аналізуються з лінгвокогнітивних позицій.

До методологічного апарату дослідження входять поняття теорії номінації і техніки концептуального аналізу. В нашому дослідженні ми оперуємо таким поняттям теорії номінації як «ономасіологічна /номінативна модель» [4]. Номінативна модель представляє узагальнену когнітивну структуру, створовану на підставі «базисних пропозиціональних схем» [4, с. 18–20].

При формуванні номінативної моделі один зі складників базисної пропозиціональної схеми стає ономазіологічним базисом, тобто цільовим концептом, а інший – ономазіологічною ознакою, або характеристикою базису [там само]. «Базисні пропозиціональні схеми застосовуються як для структурування номінативних моделей, в нашому випадку, композитів, так і для визначення особливостей концептуальної деривації, за якої одні поняття (і їхні назви) утворюються від інших понять (і їхніх назв)» [4, с. 18–20; 10, с. 72]. Аналіз метафоричних дериваційних процесів здійснюється з використанням дослідницького апарату «теорії концептуальної метафори» [21], зокрема «поняття спектру метафоричного корелята» та «діапазону метафоричного референта» [20, с. 79–92], а також «поняття метафоричного потенціалу корелята та ступеня метафоризації референта» [1].

У дослідженні процедура лінгвокогнітивного аналізу композитів французької мови із кольороною назвою *blanc / blanche* представлена наступними кроками: 1) відбір композитів із кольороною назвою *blanc / blanche* із лексикографічного джерела французької мови *Larousse Français-Ukrainien dictionnaire*; 2) розподілення композитів із кольороною назвою *blanc / blanche* на ті, де у складі внутрішньої форми колір є онтологічною ознакою предмета та ті, де колір має символічне значення, утворене від поняття власне кольору; 3) стратифікація колоративних композитів першої групи за концептуальними доменами, до яких належать наділені кольором предметні сутності, зокрема за доменами ЛЮДИНА, ТВАРИНА, РОСЛИНА, ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ, МІСЦЕ (ТЕРИТОРІЯ), АРТЕФАКТ, ОДЯГ та ЇЖА; 4) аналіз композитів із кольороною назвою *blanc / blanche* у межах кожного домену на предмет номінативних моделей, створюваних на першому та подальших дериваційних кроках; 5) аналіз дериваційних кроків, на яких утворюються назви із прямим та переносним значенням, та базисних пропозиціональних схем, задіяних у цьому процесі; 6) установлення характеру метафоричного зсуву від онтологічної ознаки до символу культури у тих композитів, у яких колір *blanc / blanche* має символічне значення.

Кожний крок вищезазначеної процедури супроводжується кількісним аналізом. На його підставі встановлюється: наявна кількість композитів досліджуваної мови із кольороною назвою *blanc / blanche*; пріоритетність онтологічних доменів предметних сутностей, наділених кольороною ознакою; число прямих і переносних номі-

націй французьких композитів із колоративом *blanc / blanche*; частотність використання виявлених у французьких композитах базисних пропозиціональних схем у номінативних процесах на різних кроках деривації; величина метафоричного потенціалу понять зі складу корелятивних доменів та ступінь метафоризації для референтних доменів.

Нижче представлено процедуру лінгвокогнітивного аналізу композитів французької мови із кольороною назвою *blanc / blanche*.

BLANC, BLANCHE: онтологічна ознака предмета

Ознаковий домен ЛЮДИНА [11]

а) 1. Така ЛЮДИНА [2]: *nègre blanc* [2, с. 636] – світлошкірий негр, *clown blanc* [2, с. 183] – клоун з білим обличчям.

Метонімічний зсув [1]:

• 2. Партитивність (Частина > Цілеподія) [1]: *traite des Blanches* [2, с. 940] – торгівля «білим товаром», торгівля жінками.

Метафоричний зсув [1]:

• 1. Така ЛЮДИНА → 2. ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [1]: *naine blanche* [2, с. 632] – білий карлик.

б) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ [4]: *cheveu blanc* [2, с. 102, 168] – сиве волосся, *globules blancs* [2, с. 454] – лейкоцити, білі кров'яні тільця, *substance blanche* [2, с. 893] – біла речовина (мозку), *voix blanche* [2, с. 978] – беззвучний голос.

Метонімічний зсув [3]:

• 2. Каузатив (Афектив > Каузатор) [3]: *angina blanche* [2, с. 38] – дифтерійна герметична ангіна, *point blanc* [2, с. 720] – біла висипка, *mal blanc* [2, с. 720] – панарицій.

Ознаковий домен ТВАРИНА [14]

а) 1. Така ТВАРИНА [10]: *baleine blanche* [2, с. 84] – білий кит, *cul-blanc* [2, с. 249] – буревісник, *fourmi blanche* [2, с. 429] – терміт, *martre blanche* [2, с. 590] – біла куниця, *ours blanc* [2, с. 668] – білий ведмідь, *poisson blanc* [2, с. 722] – біла риба, *requin blanc* [2, с. 813] – біла акула, *souris blanche* [2, с. 884] – біла миша, *thon blanc* [2, с. 924] – білий тунець, *ver blanc* [2, с. 966] – личинка хруща.

Метафоричний зсув [3]:

• 1. Така ТВАРИНА → 2. АРТЕФАКТ [2]: *éléphant blanc* [2, с. 345] – заморське чудо, *merle blanc* [2, с. 602] – *fam & fig* біла ворона, рідкість, дивина.

• 1. Така ТВАРИНА → 2. Така ЛЮДИНА [1]: *oie blanche* [2, с. 657] – *fig* наївна дівчина, простачка.

б) 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ:

Метонімічний + метафоричний зсув [1]:

• **2. Партитивність (Частина > Ціле / ТВАРИНА) → 3. Така ЛЮДИНА [1]:** *blanc-bec* [2, с. 102] – *fam & péj* молокосос, шмаркач, щеня.

Ознаковий домен РОСЛИНА [14]

а) 1. Така РОСЛИНА [13]: *chêne blanc* [2, с. 167] – білий дуб, *ellebore blanc* [2, с. 346] – чемериця біла, *épine blanche* [2, с. 375] – глід колючий, *mouron blanc* [2, с. 626] – мокрець, *ortie blanche* [2, с. 666] – біла глуха кропива, *osier blanc* [2, с. 667] – біла верба, *peuplier blanc* [2, с. 696] – срібляста тополя, *sapin blanc* [2, с. 846] – біла ялиця, *sapinette blanche* [2, с. 847] – срібляста ялинка, *saule blanc* [2, с. 848] – біла верба, *trèfle blanc* [2, с. 945] – конюшина біла або повзуча, *truffe blanche* [2, с. 952] – білий трюфель, *verante blanc* [2, с. 966] – чемериця біла.

Метонімічний зсув [1]:

• **2. Партитивність (Ціле > Частина) [1]:** *bois blanc* [2, с. 106] – деревина спілодеревних порід (ялина).

Ознаковий домен**ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [12]**

а) 1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ [10]: *bruit blanc* [2, с. 125] – білий шум, *gelée blanche* [2, с. 447] – іній, паморозь, *houille blanche* [2, с. 485] – біле вугілля, *lumière blanche* [2, с. 566] – біле світло, *la mer Blanche* [2, с. 601] – Біле море, *mica blanc* [2, с. 606] – *miner* слюда, *le mont Blanc* [2, с. 619] – Монблан, *le Nil Blanc* [2, с. 640] – Білий Ніл, *nuits Blanches* [2, с. 648] – білі ночі, *rouille blanche* [2, с. 834] – біла іржа.

Метафоричний зсув [2]:

• **1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → 2. Така ЛЮДИНА [1]:** *Blanche-Neige* [2, с. 102] – Білосніжка.

• **1. Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → 2. ЇЖА [1]:** *mont-blanc* [2, с. 619] – тістечко з каштанами і збитими вершками.

Ознаковий домен МІСЦЕ, ТЕРИТОРІЯ [2]

а) 1. Таке МІСЦЕ [2]: *la vallée Blanche* [2, с. 102] – біла долина (льодовикового масива Мон Блан), *Maison Blanche* [2, с. 574] – Білий Дім.

Ознаковий домен АРТЕФАКТ [24]

а) 1. Такий АРТЕФАКТ [19]: *alcool blanc* [2, с. 26] – білий спирт, *arme blanche* [2, с. 53] – холодна зброя, *blanc-seing* [2, с. 103] – незаповнений бланк з підписом, *bulletin blanc* [2, с. 127] – незаповнений бюлетень, *chèque en blanc* [2, с. 167] – банківський чек, підписаний без зазначення суми, *colle blanche* [2, с. 187] – білий клей, *copie blanche* [2, с. 222] – чистий аркуш паперу, *le drapeau blanc*

[2, с. 324] – білий прапор, *examen blanc* [2, с. 393] – екзамен без оцінки, залік, *fer-blanc* [2, с. 412] – жерсть, *feuille blanche* [2, с. 414] – білий, чистий аркуш, *film en noir et blanc* [2, с. 417] – чорно-білий фільм, *livre blanc* [2, с. 560] – *polim.* «біла книга», *metal blanc* [2, с. 603] – білий метал, *or blanc* [2, с. 662] – платина, золотонікелевий сплав, *blanc seing* [2, с. 857] – без підпису, *suffrage blanc* [2, с. 895] – недійсний бюлетень, *vers blancs* [2, с. 967] – білий вірш, *vote blanc* [2, с. 980] – пустий бюлетень.

Метонімічний зсув [2]:

• **2. Контактна дія (Засіб > дія) [1]:** *blanc-étoc, blanc-estoc* [2, с. 102] – суцільне вирубування (лісу).

• **2. Партитивність (Частина > Ціле-подія) [1]:** *mariage en blanc* [2, с. 587] – «біле весілля», (про традиційну весільну церемонію, коли наречена одягнута у білу сукню).

б) 1. Така ЧАСТИНА АРТЕФАКТУ [2]: *page blanche* [2, с. 673] – чиста сторінка, *verre blanc* [2, с. 967] – віконне скло.

Метонімічний зсув [1]:

• **2. Інклюзивність (Контейнер > Вміст/інформація) [1]:** *carnet blanc* [2, с. 143] – шлюбна колонка.

Ознаковий домен ОДЯГ [3]**а) 1. Такий ОДЯГ:**

Метонімічний зсув [2]:

• **2. Власність (Власність > Власник) [2]:** *les blouses blanches* [2, с. 105] – «білі халати», лікарі, *cornette blanche* [2, с. 225] – медсестра, сестра милосердя.

б) 1. Така ЧАСТИНА ОДЯГУ:

Метонімічний зсув [1]:

• **2. Власність (Власність > Власник) [1]:** *col blanc* [2, с. 187] – «білий комірець», службовець.

Ознаковий домен ЇЖА [15]

а) 1. Така ЇЖА [15]: *beurre blanc* [2, с. 96] – білий соус (із цибулі-шалот та оцту), *blanc-manger* [2, с. 103] – блан-манже [солодка страва]; холодець з білого м'яса, *boudin blanc* [2, с. 112] – ковбаса з білого м'яса, птаха, *chocolate blanc* [2, с. 172] – білий шоколад, *fromage blanc* [2, с. 437] – молодий незрілий сир, *haricot blanc* [2, с. 470] – біла квасоля, *jambon blanc* [2, с. 529] – варена шинка, *mûrier blanc* [2, с. 629] – біла шовковиця, *pain blanc* [2, с. 673] – білий хліб, *pêche blanche* [2, с. 692] – білий персик, *poivre blanc* [2, с. 723] – білий перець, *rasin blanc* [2, с. 770] – білий виноград, *sauce blanche* [2, с. 848] – білий соус, *viande blanc* [2, с. 969] – біле (телятина, кролеве м'ясо, птиця, свинина) м'ясо, *vin blanc* [2, с. 972] – вино біле.

BLANC, BLANCHE: символна ознака кольору

Метафоричний зсув [5]:

• 1. X: **убіломуодязі** → 2. Y: **РОМАНТИЧНИЙ** [1]: *ballet blanc* [2, с. 85] – романтичний балет.

• 1. X: **блідий** → 2. Y: **негативний стан людини** [1]: *colère blanche* [2, с. 187] – лють.

• 1. X: **світлий** → Y: **СПРЯМОВАНИЙ НА ДОБРО** [1]: *magie blanche* [2, с. 571] – біла магія.

• 1. X: **пустий, незаповнений** → 2. Y: **НЕДІЙСНИЙ** [1]: *mariage blanc* [2, с. 587] – фіктивний шлюб.

• 1. X: **пустий, незаповнений** → 2. Y: **БЕЗУСПІШНИЙ** [1]: *jeu blanc* [2, с. 531] – нічия.

Кількісні результати процедури лінгвокогнітивного аналізу композитів французької мови із кольороназвою *blanc / blanche* узагальнено у таблицях. Зокрема, мотиваційні характеристики у французьких композитах із кольороназвою *blanc / blanche* представлено у табл. 1.

У табл. 2 представлено концептуальні засади мотиваційних зсувів у французьких композитах із кольороназвою *blanc / blanche* (онтологічною ознакою).

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У результаті дослідження відібрано та проаналізовано 100 композитів французької мови із ад'єктивним елементом *blanc, blanche /*

Таблиця 1

Мотиваційні характеристики у французьких композитах із кольороназвою *blanc / blanche*

Ознакові домени і концепти	Прямі номінації	Метонімічний (МТН) зсув	Метафоричний (МТР) зсув	МТН + МТР зсув	Референтна сфера метафор
ЛЮДИНА (11–11%) Людина (4) Частина тіла (7)	6 2 4	4 1 3	1 1		природний об'єкт (1)
ТВАРИНА (14–14%) Тварина (13) Частина тіла (1)	10 10		3 3	1 1	артефакт (2) людина (2)
РОСЛИНА (14–14%) Рослина (14)	13 13	1 1			
П Р И Р О Д Н И Й ОБ'ЄКТ (12–12%) Природний об'єкт (12)	10 10		2 2		їжа (1) людина (1)
МІСЦЕ, ТЕРИТОРІЯ (2–2%) Місце, територія (2)	2 2				
АРТЕФАКТ (24–24%) Артефакт (21) Частина артефакту (3)	21 19 2	3 2 1			
ОДЯГ (3–3%) Одяг (2) Частина одягу(1)		3 2 1			
ЇЖА (15–15%) Їжа (15)	15 15				
BLANC, BLANCHE: символізація (5–5%)			5		романтичний (1) негативний стан людини (1) спрямований на добро (1) недійсний (1) безуспішний (1)
Разом: 100 (100%)	77 (77%)	11 (11%)	11 (11%)	1 (1%)	

**Концептуальні засади мотиваційних зсувів у французьких композитах із кольороназвою
blanc / blanche (онтологічною ознакою)**

Пропозиціональна схема	Перший дериваційний крок	Другий дериваційний крок	Третій дериваційний крок	Разом
Квалітативність (колірна ознака)	77			77
Партитивність		3		3
Інклюзивність		1		1
Власність		3		3
Контактна дія		1		1
Каузація		3		3
Подібність (метафора)		11	1	12
За кількістю дериваційних кроків	(1 крок) 77	(2 кроки) 22	(3 кроки) 1	100

білий. 95 одиниць (95%) позначають онтологічну ознаку предмета, 5 одиниць (5%) – символічну ознаку кольору.

До онтологічних ознак предмета, позначених прикметниковою основою *blanc, blanche / білий*, належать: «білий (про тканину, предмет, шкіру), сивий; чистий (про склянку), пустий; блідий; білий (про шкіру); чистий (про аркуш паперу); попередній (про іспит); білий (про виноград, вино, м'ясо, соус); білий, неримований (про вірш)» [2, с. 102]. До символічних ознак кольору належать: «невинний, незаплямований; нічий (про рахунок у тенісі)» [2, с. 102].

Поняття про предмети, наділені цими ознаками, конституують вісім концептуальних ознакових доменів, які, враховуючи номінативну щільність відповідних композитів, мають такий ступінь номінативної проміантності (табл. 1):

- центральні – **АРТЕФАКТ** [Артефакт: 21, Частина артефакту: 3]: 24–24%; **ЇЖА** [Їжа: 15]: 15–15%; **ТВАРИНА** [Тварина: 13, Частина тіла: 1]: 14–14%; **РОСЛИНА** [Рослина: 14]: 14–14%;

- периферія-1 – **ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ** [Природний об'єкт: 12]: 12–12%; **ЛЮДИНА** [Людина: 4, Частина тіла: 7]: 11–11%;

- периферія-2 – **ОДЯГ** [Одяг, прикраси: 2, Частина одягу: 1]: 3–3%; **МІСЦЕ, ТЕРИТОРІЯ** [Місце, територія: 2]: 2–2%.

Основою внутрішньої форми композитів, включених до зазначених предметних доменів, є квалітативна базисна пропозиціональна схема «*QUELQUE CHOSE (X) est BLANC / BLANCHE*», вживана в прямих номінаціях та їхніх подальших номінативних зсувах.

Прямі номінації виду *X blanc / blanche* (77 одиниць – 77%) утворюються на першому кроці деривації. Наприклад, **Людина**: *nègre blanc* [2, с. 636] – світлошкірий негр; **Частина**

тіла людини: *globules blancs* [2, с. 454] – лейкоцити, білі кров'яні тільця; **Артефакт**: *metal blanc* [2, с. 603] – білий метал; **Частина артефакту**: *page blanche* [2, с. 673] – чиста сторінка; **Рослина**: *sapin blanc* [2, с. 846] – біла ялиця; **Тварина**: *baleine blanche* [2, с. 84] – білий кит; **Природний об'єкт**: *lumière blanche* [2, с. 566] – біле світло; **Їжа**: *haricot blanc* [2, с. 470] – біла квасоля; **Місце**: *la vallée Blanche* [2, с. 102] – біла долина (льодовикового масива Мон Блан).

Прямі позначення виду *X blanc / blanche* беруть участь у номінативних зсувах (23%): метонімічних / МТН (11–11%), метафоричних / МТР (11–11%) та метонімічних + метафоричних / МТН + МТР (1–1%). Метонімічні номінативні зсуви відбуваються на підставі базисних пропозиціональних схем (Табл. 2): партитивності (3 вживання), каузації (3 вживання), власності (3 вживання), інклюзивності (1 вживання), контактної дії (1 вживання). Метафоричні номінативні зсуви відбуваються на підставі базисної пропозиціональної схеми подібності / метафори (12 вживань). Зазначені схеми застосовуються у творенні французьких композитів із прикметниковою основою *blanc, blanche* на другому та третьому кроках деривації (22 та 1 одиниць відповідно). Наприклад,

- Партитивність: другий крок деривації – **МТН 1. Така РОСЛИНА / Ціле → 2. Партитивність (Ціле > Частина):** *bois blanc* [2, с. 106] – деревина спілодеревних порід (ялина); третій крок деривації – **МТН + МТР 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ (Частина) → 2. Партитивність (Частина > Ціле / ТВАРИНА) → 3. Така ЛЮДИНА:** *blanc-bec* [2, с. 102] – *fam & péj* молоко-косос, шмаркач, щеня.

- Каузація: другий крок деривації – **МТН 1. Така ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ / Афектив → 2. Каузація (Афектив >**

Каузатор): *angina blanche* [2, с. 38] – дифтерійна герметична ангіна.

• Власність: другий крок деривації – МТН 1. **Такий ОДЯГ/ Власність** → 2. **Власність (Власність > Власник):** *les blouses blanches* [2, с. 105] – «білі халати», лікарі; МТН 1. **Така ЧАСТИНА ОДЯГУ / Власність** → 2. **Власність (Власність > Власник):** *col blanc* [2, с. 187] – «білий комірець», службовець.

• Інклюзивність: другий крок деривації – МТН 1. **Така ЧАСТИНА АРТЕФАКТУ** → 2. **Інклюзивність (Контейнер > Вміст/інформація):** *carnet blanc* [2, с. 143] – шлюбна колонка.

• Контактна дія: другий крок деривації – МТН 1. **Такий АРТЕФАКТ / Засіб** → 2. **Контактна дія (Засіб > дія):** *blanc-étoc, blanc-estoc* [2, с. 102] – суцільне вирубування (лісу).

• Подібність / метафора: другий крок деривації – МТР 1. **Такий ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ** → 2. **ЇЖА:** *mont-blanc* [2, с. 619] – тістечко з каштанами і збитими вершками; МТР 1. **Така ЛЮДИНА** → 2. **ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ:** *naine blanche* [2, с. 632] – білий карлик; третій крок деривації – МТН + МТР 1. **Така ЧАСТИНА ТІЛА ТВАРИНИ / Частина** → 2. **Партитивність (Частина > Ціле / ТВАРИНА)** → 3. **Така ЛЮДИНА:** *blanc-bec* [2, с. 102] – *fam & réj* молокосос, шмаркач, щеня.

У метафоричних номінаціях назви предметних сутностей виду *X blanc / blanche*, які належать до різних предметних доменів (табл. 1), є метафоричними корелятами, котрі формують такі **метафоричні спектри** концептуальних референтів:

➤ ЛЮДИНА → референт: ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ (1);

➤ ТВАРИНА → референти: ЛЮДИНА (2), АРТЕФАКТ (2);

➤ ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ → референти: ЛЮДИНА (1), ЇЖА (1).

Тим самим, найбільший метафоричний потенціал мають поняття зі складу корелятивного домену ТВАРИНА (4 мовні одиниці, двочленний метафоричний спектр). Серед референтних доменів найбільший ступінь метафоризації має домен ЛЮДИНА, представлений у 3 прикладах.

Символьними ознаками білого кольору, наявними у французьких композитах, є «романтичний», «негативний (про стан людини)», «спрямований на добро», «недійсний», «безуспішний». Ці значення утворені шляхом метафоричного зсуву від квалітативних онтологічних характеристик «у білому одязі», «блідий», «світлий»,

«пустий, незаповнений», які стають корелятами метафор:

1. **X: у білому одязі** → 2. **Y: РОМАНТИЧНИЙ [1]:** *ballet blanc* [2, с. 85] – романтичний балет.

1. **X: блідий** → 2. **Y: негативний стан людини [1]:** *colère blanche* [2, с. 187] – лють.

1. **X: світлий** → **Y: СПРЯМОВАНИЙ НА ДОБРО [1]:** *magie blanche* [2, с. 571] – біла магія.

1. **X: пустий, незаповнений** → 2. **Y: НЕДІЙСНИЙ [1]:** *mariage blanc* [2, с. 587] – фіктивний шлюб.

1. **X: пустий, незаповнений** → 2. **Y: БЕЗУСПІШНИЙ [1]:** *jeu blanc* [2, с. 531] – нічия.

Отже, білий колір у складі 5 французьких композитів виражає 5 символічних значень, утворених від 4 квалітативних онтологічних характеристик.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проведене дослідження композитів французької мови із кольороназвою *blanc / blanche* дозволяє зробити наступні висновки. По-перше, композити французької мови, до складу номінативної структури яких входить кольороназва *blanc / blanche* представлені достатньо великою кількістю номінативних одиниць. Це може свідчити про важливість даної кольороназви для представників франкомовного світу та первинність її концептуалізації і, відповідно, накопичення значного об'єму номінативних одиниць із вищезазначеною кольороназвою у своєму складі.

По-друге, композити французької мови, де колір *blanc / blanche* у складі внутрішньої форми слова виступає онтологічною ознакою предмета, такими предметами в основному виступають артефакти, їжа, тварини та рослини; рідше – природні об'єкти та людина. Найменшу групу предметів складає одяг та місце, або територія.

По-третє, дослідження виявило найбільше за кількістю композитів французької мови із кольороназвою *blanc / blanche* із прямими значеннями, які утворюються на першому кроці формальної та концептуальної деривації. Усі проаналізовані композити французької мови із кольороназвою *blanc / blanche* мають за основу своєї номінативної моделі квалітативну базисну пропозиціональну схему «X (базис) est (є) BLANC / BLANCHE (ознака) > BLANC / BLANCHE (ознака) X (базис)».

Другий та третій кроки формальної та концептуальної деривації застосовуються у три рази рідше, однак мають місце при утворенні композитів французької мови із кольороназвою *blanc / blanche* із переносними значеннями шляхом метонімічних та метафоричних зсувів. При метонімічних зсувах частіше задіяні базисні про-

позиціональні схеми партитивності, власності та каузації, рідше – інклюзивності та контактної дії, які додаються до початкової квалітативної базисної пропозиціональної схеми при номінативному процесі. При метафоричних зсувах задіяна компаративна базисна пропозиціональна схема подібності. Символьні значення кольороконцепту *blanc / blanche* у складі французьких композитів відбивають ідіоетнічні особливості культури носіїв французької мови. Французькі композити із символічними значеннями кольороконцепту *blanc / blanche* у своєму складі дослідження виявило у незначній кількості.

Перспектива подальших досліджень має багатовекторний напрямок. По-перше, продемон-

стрована у дослідженні процедура лінгвокогнітивного аналізу композитів французької мови із кольороназвою *blanc / blanche* в подальшому може бути застосована для композитів французької мови з іншими кольороназвами у своєму складі. По-друге, отримані результати лінгвокогнітивного аналізу композитів французької мови із кольороназвою *blanc / blanche* можна порівняти із нашими попередніми дослідженнями композитів із кольороназвами на матеріалі інших індоєвропейських мов для виявлення спільних та індивідуальних характеристик номінативних процесів, які зумовили появу таких композитів на різних кроках концептуальної і формальної деривації у досліджуваних мовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бровченко І.В. Концептуальна метафора у кліше англomовного наукового тексту: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». Харків, 2011. 22 с.
2. Бусел В. «Larousse» французько-український словник. Українсько-французький словник. Ірпінь: ТОВ ВТФ «Перун», 2011. 1504 с.
3. Єрмоленко І.І., Дегтярьова Є.О., Мельниченко А.Г. Семантичні особливості французьких фразеологізмів із кольороназвами. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2020. № 45. Т. 2. С. 79–81. DOI <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2020.45-2.19>
4. Жаботинська С.А. Семантика лінгвальних мереж у навчальному комбінаторному тезаурусі. *Studia Philologica*. 2019. Вип. 13. С. 17–27.
5. Клименко Н.Ф. Словотворча структура і семантика складних слів в сучасній українській мові. Київ: Наукова думка, 1984. 244 с.
6. Коккіна Л., Романко Г. Прагматика функціонування колоративної лексики у сучасному франкомовному рекламному дискурсі. *Південний архів*. 2018. Вип. 2. № 72. С. 64–68.
7. Кольори в мистецтві. 2021. Відновлено з <https://rems.knukim.edu.ua/home/news/1645-kolory-v-mystetstvi.html>
8. Лозенко В.В. Колоративи «червоний» і «білий» у французькій мові. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Мова, література і культура: актуальні питання взаємодії»*. Львів: Наукова філологічна організація «Логос», 2016. С. 121–123.
9. Трегуб О. Червоний – не любов, а чорний – не журба: повна історія кольорів від Олександра Требуба. 2020. Відновлено з <https://www.platfor.ma/topics/knowledge/najyaskravishyj-tekst-v-istoriyi-oleksandr-tregub-vse-shho-treba-znaty-pro-kolory/>
10. Філатова К.О. Кольороконцепти в номінативних моделях англійських, українських і новогрецьких композитів: лінгвокогнітивний аспект: дис. канд. філол. наук): спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство». Київ, 2018а. 356 с.
11. Філатова К.О. Кольороконцепти в номінативних моделях англійських композитів: лінгвокогнітивний аналіз. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного ун-ту імені І. Франка: Серія «Філологічні науки. Мовознавство»*. 2018b. № 10. С. 145–149. Відновлено з http://ddpu-filolvisnyk.com.ua/uploads/arkhivnomerov/2018/NV_2018_10/NV_2018_10.pdf
12. Філатова К.О. Лінгвокогнітивний аналіз композитів із кольороназвами в українській мові. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 12. С. 180–186. DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2019.12.35>
13. Філатова К.О. Лінгвокогнітивне підґрунтя творення новогрецьких композитів із кольоронайменуваннями. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. 2020а. Т. 31 (70). № 2. Ч. 1. С. 218–223. DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.2-1/37>
14. Філатова К.О. Кольороназви в номінативній структурі англійських та українських композитів. *Вісник Запорізького національного університету, Серія «Філологічні науки»*. 2020b. № 2. С. 143–149. Відновлено з <https://web.znu.edu.ua/herald/pages/1771.ukr.html>
15. Berlin B., Kay P. Basic colour terms: their universality and evolution. Berkeley: Reed, 1969. 178 p.
16. Dauzat A. Dictionnaire étymologique de la langue française. Paris. 1938. 884 p. Available at: <https://archive.org/details/DICTIONNAIREETYMOLOGIQUEDELALANGUEFRANCAISEALBERTDAUZAT/page/n49/mode/2up>
17. Dokulil M. Tvoření slov v češtině. Praha: Nakl. Československé akademie věd, 1962. 263 p.

18. Giurescu A. Les mots composés dans les langues romanes. Paris, 1975. 324 p.
19. Jespersen O. A modern English grammar on historical principles. London: Routledge Publ., 1954. 408 p.
20. Kovecses Z. The scope of metaphor. *Metaphor and metonymy at the crossroads*. Berlin: De Gruyter Mouton Publ., 2000. Vol. 30. P. 79–92.
21. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago Press, 1980. 239 p.
22. Larousse. Dictionnaire de français. Available at: <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/blanc/9729#citation> (Accessed 5 November 2023).
23. Lehmann A., Martin-Berhtet F. Introduction à la lexicologie. Sémantique et morphologie. Paris: Nathan, Lettres sup., 2000. 250 p.
24. Marchand H. The categories and types of present-day English word-formation: a synchronic-diachronic approach (2nd ed.). München, C.H. Beck Publ., 1969. 545 p.
25. Štekauer P., Lieber R. The Oxford handbook of compounding. Oxford: Oxford University Press, 2009. 712 p.